

процедур взаємодії у рамках політичної системи;

4) результативність модернізаційних перетворень залежить від рівня професіоналізму політичної еліти, її здатності залучати ресурси громадської активності до практичної реалізації поставлених цілей і завдань, доцільності обраних політичних технологій, а також наявності механізмів контролю з боку громадянського суспільства;

5) ефективна взаємодія еліти та громадянського суспільства сприяє формуванню національної моделі політичної модернізації, що орієнтована на задоволення національних інтересів та досягнення суспільного блага.

Отже, структурний підхід до дослідження ролі еліт у процесах модернізації політичних систем дозволяє більш ґрунтовно проаналізувати передумови розгортання цих процесів та ступінь їхнього впливу в

конкретній політичній ситуації, конкретизувати особливості взаємодії політичної еліти та громадянського суспільства в реалізації модернізаційних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство / Р. Даль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/dal/pol_pl.php
2. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура: политические установки и демократия в пяти странах / Г. Алмонд; пер. с англ. Е. Генделя. – М.: Мысль, 2014. – 500 с.
3. Лурье С. Историческая этнология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 448 с.
4. Воскресенский А. Незапад в дискурсе мирополитической компаративистики / А. Воскресенский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intertrends.ru/sixth/005.htm>
5. Растоу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. Растоу // Полис. – 1996. – № 5. – С. 5-15.

УДК 355.01

Целуйко В.О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

РОЛЬ ІРРЕГУЛЯРНИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ У ЗБІЛЬШЕННІ БОЙОВОЇ МОГУТНОСТІ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ НА ТЕРИТОРІЇ СИРІЇ ТА УКРАЇНИ

Досліджується роль іррегулярних формувань у сучасних збройних конфліктах на прикладі Сирії та України. Визначається їхнє місце у військовій організації держави. Зазначається, що масштаби залучення іррегулярних формувань до бойових дій залежать від тенези регулярних збройних структур держави. Якщо останні зазнають деградації, то іррегулярні формування починають відігравати більш важливу, а інколи й провідну роль у збройному протистоянні, як це відбулося в Сирії.

Ключові слова: іррегулярні збройні формування, добробати, сучасні збройні конфлікти.

Целуйко В.А.

РОЛЬ ИРРЕГУЛЯРНЫХ ВООРУЖЕННЫХ ФОРМИРОВАНИЙ В УВЕЛИЧЕНИИ БОЕВОЙ МОЩИ ГОСУДАРСТВА В СОВРЕМЕННЫХ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ НА ТЕРРИТОРИИ СИРИИ И УКРАИНЫ

Исследуется роль иррегулярных формирований в современных вооруженных конфликтах на примере Сирии и Украины. Определяется их место в военной организации государства. Обосновывается, что масштабы вовлечения иррегулярных формирований в боевые действия зависят от генезиса регулярных вооруженных структур государства. Если последние подвергаются деградации, то иррегулярные формирования начинают играть более важную, а иногда и ведущую роль в военном противостоянии, как это произошло в Сирии.

Ключевые слова: иррегулярные вооруженные формирования, добробаты, современные вооруженные конфликты.

Tseluyko V.

STATE COMBAT MIGHT INCREASE ROLE OF IRREGULAR ARMED FORMATIONS IN MODERN ARMED CONFLICTS IN SYRIA AND UKRAINE

The role of irregular armed formations in modern armed conflicts is examined through the example of Syria and Ukraine. Their position in state military organization is determined. The dependence of irregular formations involvement into combat activities scale upon regular state armored forces genesis is substantiated. In case if the last ones are degraded, irregular formations start to take more important or even major part in combat standoff, as it happen in Syria.

Keywords: irregular armed formations, voluntary battalions, modern armed conflicts.

У сучасному світі під час збройних конфліктів спостерігається потужний процес залучення суспільства до збройної боротьби. Коли державні силові структури не здатні з тих чи інших причин задовольнити потребу у відповідному нарощуванні кількісного складу регулярної армії, ця проблема розв'язується за рахунок створення іррегулярних збройних формувань.

Під іррегулярними (від пізньолатинського *irregularis* – неправильний) військами автори Військового енциклопедичного словника розуміють війська, що не мають єдиної, постійної організації або ті, що відрізняються від регулярних військ порядком комплектування, проходження служби тощо [1, с. 641]. На наш погляд, більш доречним є використання терміна «формування», а не «війська» через те, що багато сучасних іррегулярів на класичні війська схожі дуже умовно, а от від недержавних збройних формувань їх відрізнити можна лише за ключовою відмінністю – державному контролю над іррегулярними формуваннями.

Тенденція зростання ролі іррегулярних і недержавних збройних формувань у сучасному світі стимулювала інтерес науковців до дослідження цього процесу. Можна виділити таких авторів, як К. Холмквіст, П. Сингер, Дж. Аркуїлла, Д. Рондельдт та багатьох

інших. Для нашої держави ця тема набула значної актуальності після початку збройного конфлікту в Криму та на Донбасі з 2014р., коли на захист держави стали різноманітні формування, які раніше не існували у війській організації держави.

На початку дослідження розглянемо розмаїття іррегулярних формувань в Україні та Сирії, які виникли під час збройних конфліктів у відповідних країнах.

В Україні утворення іррегулярних парамілітарних формувань відбувалося кількома шляхами. По-перше, формування таких структур державою в 2014 р. у формі рот і батальйонів спеціального призначення МВС (патрульної служби міліції особливого призначення, ПСМОП) та батальйонів територіальної оборони (БТрО) МО. Комплектування цих формувань велося змішаним шляхом: підрозділи МВС та частина батальйонів ТРО за рахунок добровольців, а інша частина батальйонів ТРО за рахунок мобілізованого особового складу. На початку 2015 р. існувало 37 підрозділів ПСМОП загальною чисельністю 6,5 тис. осіб [2, с.7].

Завданням батальйонів ТРО на початку їхньої діяльності було виконання охоронних функцій, але ескалація збройного конфлікту на Донбасі призвела до їх залучення в бойових діях в якості піхотних підрозділів, що згодом знайшло відображення при переформуванні батальйонів ТРО в мото-

піхотні батальйони та введення їх до складу бригад Сухопутних Військ України. Тобто відбулася «регуляризація» цих формувань.

Другим шляхом утворення іррегулярних формувань стала інтеграція недержавних формувань в ті чи інші державні структури. Наприклад, батальйон «Донбас», який на початку свого існування не мав підпорядкування державним силовим структурам, був інтегрований в Національну Гвардію України, а після його розколу, з частини особового складу було сформовано батальйон «Донбас-Україна» у складі Збройних Сил України Міністерства оборони.

Окремо слід розглянути Добровольчий Український Корпус Правого Сектора та Українську Добровольчу Армію, яка від нього відокремилась. Ці структури формально можна віднести до недержавних, а саме до партійної міліції (збройного формування політичної партії). На початку війни така типологізація була, безумовно, доречною. Але під час конфлікту ці формування потребували сталого матеріального забезпечення, що вимагало не лише координації дій з державними формуваннями, а й певної залежності від них. Таким чином, ДУК та УДА, залишаючись недержавними формуваннями, виявляли певний ступінь іррегулярності. Інші партійні міліції (батальйон УНСО, батальйон «Батьківщина») зразу формувалися в межах державних збройних структур.

Іррегулярні збройні формування в сучасній Україні не обмежуються лише бойовими структурами на фронті, а й представлені резервними формуваннями переважно з охоронними функціями. Такими допоміжними охоронними формуваннями Військової організації сучасної України стали формування територіальної оборони: роти охорони військових комісаріатів та загони оборони. Роти охорони і загони оборони стали відносно новими формуваннями, які були породжені початком війни на Донбасі. Тобто, як і в інших сучасних збройних конфліктах, поява таких формувань стала відповіддю держави на брак регулярних збройних формувань для вирішення широкого кола завдань и бажанням перекласти частину цих завдань на імпровізовані іррегулярні формування. Обидва види формувань відносяться до Міністерства Оборони і в мирний час підпорядковуються військовим комісаріатам. Роти охорони повинні охороняти відповідні військомати, а загони оборони – райони свого формування шляхом охорони державних установ та

важливих об'єктів життєзабезпечення, охорони комунікацій, патрулювання районів, служби на блокпостах та боротьби з мародерами, диверсантами та недержавними збройними формуваннями. У мирний час такі формування комплектуються цивільними, частина з яких (організаційне ядро) проходить військовий вишкіл. З початком війни або введенням воєнного стану особовий склад рот охорони та загонів оборони призивається на дійсну службу.

У цілому на теренах України були сформовані різноманітні іррегулярні формування під егідою різних силових структур, у першу чергу в межах Міністерства Оборони та Міністерства Внутрішніх Справ (як у структурі міліції, так і Національної Гвардії). Ці формування відіграли важливу роль на етапі локалізації збройного конфлікту територією Криму та частини Донецької та Луганської областей, особливо на початковому етапі конфлікту в 2014 р., коли регулярні державні структури знаходилися в перехідному періоді від мирного часу до війни. Тим не менш, саме численні регулярні формування відігравали та відіграють провідну роль у збройному протистоянні на Донбасі. Більш того, відбувається процес «регуляризації» іррегулярних формувань шляхом їх реструктуризації та інтеграції в існуючі та нові регулярні структури.

У Сирії генеза іррегулярних формувань пішла діаметрально іншим шляхом. З громадянської початку війни регулярна армія Сирії зазнала потужної хвилі дезертирства військових сунітів, які не бажали захищати міноритарний алавітський режим Б. Асада. Нестача людських ресурсів змусила уряд звернутися до використання різних іррегулярних на провладних недержавних формувань, які на початку конфлікту були відомі під загальною назвою «Шабіха», чисельність якої вже на 2012р. оцінювалась у 40 тис., і надалі вона зростала. Основним ядром для цих формувань стали партійні організації правлячої партії БААС, кримінальні елементи, бізнесмени та інші. Така строкатість призвела до їх реформування в «Національні Сили Оборони» (НСО) за програмою іранського ополчення «Басідж» за допомогою Ірану. На часі чисельність НСО в Сирії оцінюється в 100 тис. осіб, при цьому Іран має певний вплив на ці формування [3].

Ще більший вплив Іран має на формування «паломників» – добровольчі формування іноземців-шиїтів. Ці формування де-факто скоріше є іранськими ніж сирійськими

ірегулярними формуваннями, які набрані іранцями з громадян Іраку, Лівану, Пакистану, Афганістану та інших країн, озброєні та навчені іранцями й знаходяться під фактичним командуванням іранських офіцерів. Чисельність цих формувань оцінюється в 30 тис. осіб. Крім того, вже з громадян Сирії іранці сформували за зразком «паломників» загони Сирійського відділення партії «Хізбаллах». Загальна чисельність ірегулярних збройних формувань на території Сирії, які знаходяться під командуванням або впливом іранських офіцерів, сягає 130 тис. осіб.

Крім цих формувань, на території Сирії діють ірегулярні формування під російським впливом, починаючи від російських найманців ПВК Вагнера і до місцевих формувань, які переважно згуртовані з регулярними підрозділами в 4-му та 5-му «штурмових» корпусах.

Загалом масштаби залучення ірегулярних формувань до воєнної організації держави в Сирії набули таких масштабів, що вона перетворилась на «Армію добробатів». Для підтвердження цієї тези варто навести дані про генезу регулярної армії протягом громадянської війни.

Порівнюючи обидва збройних конфлікти можна зробити висновок, що, на відміну від Сирії, в Україні ірегулярні формування не набули вирішальної ролі в формуванні бойової могутності держави. Причина цього криється в тому, що Збройні Сили України протягом конфлікту не деградували як Сирійська Арабська Армія, а зазнали еволюційного росту як за рахунок розгортання довоєнних військових одиниць до штатів воєнного часу та формування нових, так і за рахунок інтеграції ірегулярних та деяких недержавних формувань до силових структур.

Зміни чисельності регулярних збройних сил України та Сирії ілюструють такі дані. На кінець 2013р. чисельність ЗСУ становила близько 130 тис. військових (Сухопутні Війська – 65 тис.) [4, р. 194-195], чисельність Внутрішніх Військ близько 33 тис. На кінець 2016 р. ЗСУ, не зважаючи на зраду значної частини Кримського угруповання навесні 2014 р., нараховували 204 тис. військових (СВ – 145 тис.) [5, р. 227-232], Національна Гвардія (наступник Внутрішніх Військ) – 46 тис., тобто регулярні сили України зросли 87 тис. або на 53,3% і це не враховуючи формування чисельного оперативного резерву першої черги з демобілізованих військовослужбовців – ветеранів АТО.

У свою чергу чисельність Сирійської Арабської Армії до початку громадянської війни становила 325 тис., у тому числі Сухопутні Війська – 220 тис. [6, р. 272], на кінець 2016 р. її чисельність оцінювалась в 127,5 тис. (СВ – 90 тис.) [5, р. 404]. Таким чином, на відміну від української регулярної армії, сирійська не збільшилась, а, навпаки, зменшилась приблизно в 2,5 рази. Інші джерела оцінюють чисельність сирійських сухопутних військ ще меншою – 70-80 тис. [3]. Можна виділити декілька головних причин таких різновекторних процесів у зміні чисельності регулярних збройних сил Сирії та України:

1. Міноритарність алавітського режиму Башара Асада зумовлює його вузьку соціальну базу і, як наслідок, вкрай обмежені мобілізаційні ресурси лояльних верств населення.

2. Високий рівень дезертирства нелояльних сирійському режиму військових.

3. Втрата контролю над значними територіями та їх населенням, а також великий рівень еміграції сирійських громадян також обмежує мобілізаційні ресурси режиму.

4. Більша масштабність та тривалість бойових дій в Сирії зумовили набагато більші втрати сирійської регулярної армії порівняно з українською (більш ніж у 30 разів).

Ці причини й призвели до високого рівня деградації Сирійської Арабської Армії протягом війни. Наслідком цього й стало активне залучення до бойових дій з боку режиму ірегулярних формувань, як сформованих переважно з сирійських громадян, так і іноземних.

У свою чергу ЗСУ та НГУ, які не мали таких фундаментальних проблем й змогли протягом війни збільшити свою чисельність та накопити значний оперативний резерв. Тому роль ірегулярних формувань в Україні набагато нижча, ніж в Сирії. Більш того, ці формування набагато сильніше інтегровані в державні інституції.

Таким чином, на підставі порівняння двох сучасних збройних конфліктів на території Сирії та України можна дійти таких висновків:

1. Ірегулярні формування є відповіддю держави на брак регулярних сил під час збройного протистояння.
2. В обох розглянутих випадках ірегулярні формування виникли під час конфлікту, а не були створені заздалегідь.
3. Роль ірегулярних формувань безпосередньо залежить від генези регулярних

формувань протягом конфлікту: їх розвитку чи деградації. В першому випадку іррегулярні формування відіграють допоміжну функцію, як це має місце в Україні. У другому випадку роль іррегулярних формувань зростає, як у Сирії, і поступово саме вони починають відігравати провідну роль у війні.

4. Деградація регулярної армії та її заміна іррегулярними формуваннями різного походження, зовнішньо- і внутрішньополітичної орієнтації, форм фінансування значно посилює дезінтеграційні процеси в державі в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Военный энциклопедический словарь: В 2 т. / Редкол.: А.П. Горкин, В.А. Золотарев, В.М. Кареев

и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2001. – Т.1. – 848 с.

2. Булах А. Первые на передовой: отражение военной агрессии России против Украины / А. Булах, Г. Сенькив, Д. Теперик – Таллинн: International Centre for Defence and Security, 2017. – 41 с.

3. Семенов К. Вооруженные силы Сирии на седьмой год войны: от регулярной армии к добровольческим корпусам [Электронный ресурс] / К. Семенов – Режим доступа: <http://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/vooruzhennye-sily-sirii-na-sedmoy-god-voyny-ot-regulyarnoy-armii-k-dobrovolcheskim-korpusam/>

4. The Military Balance 2014 – London: Routledge Taylor&Francis Group for The International Institute for Strategic Studies. – 504 p.

5. The Military Balance 2017 – London: Routledge Taylor&Francis Group for The International Institute for Strategic Studies. – 576 p.

6. The Military Balance 2010 – London: Routledge Taylor&Francis Group for The International Institute for Strategic Studies. – 492 p.

УДК 321.011

Младьонова О.Д.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано інформаційну безпеку в якості складової національної безпеки України. Національний інтерес є сукупністю потреб держави, суспільства, людини. Зроблено висновок, що національна безпека є результатом управління потенційними чи реальними загрозами, небезпеками і має на меті задоволення національних інтересів держави, суспільства, людини. Існування та розвиток держави підтримуються шляхом належного функціонування відповідних державно-правових інституцій.

Ключові слова: інформація, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, інформаційний суверенітет, національна безпека, національні інтереси, інформаційна сфера України.

Младёнова Е.Д.

ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Проанализирована информационная безопасность в качестве составляющей национальной безопасности Украины. Национальный интерес представляет собой совокупность потребностей государства, общества, человека. Сделан вывод, что безопасность является результатом управления потенциальными или реальными угрозами, опасностями и имеет целью удовлетворение национальных интересов государства, общества, человека. Существование и развитие государства поддерживаются путем должного функционирования соответствующих государственно-правовых институций.

Ключевые слова: информация, информационная безопасность, информационное общество, информационное суверенитет, национальная безопасность, национальные интересы, информационная сфера Украины.